

ISSN: 2181-9416

4-SON, 2026

YURIST AXBOROTNOMASI

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

HUQUQIY, IJTIMOiy, ILMIY-AMALIY JURNAL

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
eLIBRARY.RU

YURIST AXBOROTNOMASI

4-SON

ВЕСТНИК ЮРИСТА

HOMEPI 4

LAWYER HERALD

ISSUE 4

MIRZAYEV Fayzulla Ibodullayevich

O'zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza
qilish akademiyasi dotsenti,
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
E-mail: f.i.mirzaev@proacademy.uz

JINOIY DAROMADLARNI LEGALLASHTIRISHGA QARSHI KURASHISH TIZIMIDA MOLIYAVIY RAZVEDKA MA'LUMOTINING MA'MURIY-HUQUQIY REJIMI

Iqtibos keltirish uchun (для цитирования, for citation): MIRZAYEV F.I. Jinoiy daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish tizimida moliyaviy razvedka ma'lumotining ma'muriy-huquqiy rejimi // Yurist axborotnomasi – Вестник юриста – Lawyer herald. № 4 (2026) B. 35-43.

4 (2026) DOI <https://doi.org/10.34920/2181-9416/2026/4-004>

ANNOTATSIYA

Ilmiy maqolada jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirish va terrorizmni moliyalashtirishga qarshi kurashish (JDL/TMQK) tizimida moliyaviy razvedka ma'lumotining kompleks ma'muriy-huquqiy rejimi va uning o'ziga xos xususiyatlari ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Ushbu ma'lumotlar rejimi bank siri, soliq siri, shaxsga doir ma'lumotlarni muhofaza qilish, axborot xavfsizligi, tezkor-qidiruv faoliyati hamda jinoyat-protsessual isbotlash normalari bilan uzviy bog'lanishi, biroq uning ustuvor tashkiliy-preventiv asosi ma'muriy-huquqiy tabiatga ega ekani qonuniy va nazariy jihatdan asoslanadi. Maqolada shubhali operatsiya to'g'risidagi dastlabki xabar, davlat manbalari bilan boyitilgan moliyaviy razvedka ma'lumoti hamda yakuniy moliyaviy razvedka tahliliy mahsulotining har biri alohida huquqiy maqom va ahamiyatga ega ekani ko'rsatib beriladi. Muallif moliyaviy razvedkaning tahliliy mahsuloti o'z-o'zidan jinoyat-protsessual dalil bo'la olmasligi, u faqat vakolatli davlat organi tomonidan qonunda belgilangan tegishli protsessual shakllarda mustaqil baholanganidan va rasmiylashtirilganidan keyingina to'liq daliliy ahamiyat kasb etishi mumkinligi haqidagi ilmiy xulosani ilgari suradi. Maqolada moliyaviy razvedka ma'lumotlarini saqlash, tuzatish, yo'q qilish, maqsaddan tashqari foydalanishni cheklash hamda nazorat mezonlarini takomillashtirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: moliyaviy razvedka, moliyaviy monitoring, ma'muriy-huquqiy rejim, shubhali operatsiya to'g'risidagi xabar, boyitilgan moliyaviy razvedka ma'lumoti, moliyaviy razvedka tahliliy mahsuloti, maxsus vakolatli davlat organi, dalillar maqbulligi, axborot xavfsizligi, nazorat.

МИРЗАЕВ Файзулла ИбодуллаевичДоцент Правоохранительной академии Республики Узбекистан,
доктор философии по юридическим наукам (PhD), доцентE-mail: f.i.mirzaev@proacademy.uz

АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОЙ РЕЖИМ ФИНАНСОВО-РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНОЙ ИНФОРМАЦИИ В СИСТЕМЕ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ЛЕГАЛИЗАЦИИ ПРЕСТУПНЫХ ДОХОДОВ

АННОТАЦИЯ

В научной статье комплексно и детально анализируется правовой режим финансово-разведывательной информации в национальной системе противодействия легализации преступных доходов и финансированию терроризма (ПОД/ФТ). Подробно обосновывается межотраслевой и комплексный характер данного правового режима, непосредственно связанного с институтами банковской и налоговой тайны, защитой персональных данных, информационной безопасностью, оперативно-розыскной деятельностью и уголовно-процессуальным доказыванием. При этом доказывается, что его центральное организационно-превентивное ядро сохраняет четкую административно-правовую природу. В статье работе четко разграничиваются первичное сообщение о подозрительной операции, обогащенная финансово-разведывательная информация с привлечением дополнительных источников и аналитический продукт финансовой разведки. Автор приходит к обоснованному научному выводу о том, что аналитический продукт сам по себе не является уголовно-процессуальным доказательством и приобретает полноценное доказательственное значение только после его независимой оценки компетентным государственным органом в установленной законной процессуальной форме. На этой правовой основе предложены конкретные направления совершенствования национального законодательства, включая закрепление трехуровневой терминологической модели, полное нормативное регулирование жизненного цикла информации, определение правового статуса аналитического продукта и усиление механизмов контроля.

Ключевые слова: финансовая разведка, финансовый мониторинг, административно-правовой режим, сообщение о подозрительной операции, аналитический продукт, специально уполномоченный государственный орган, допустимость доказательств, информационная безопасность, контроль.

FAYZULLA MirzaevAssociate Professor of the Law Enforcement
Academy of the Republic of Uzbekistan,
Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate professor
E-mail: f.i.mirzaev@proacademy.uz

THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGIME OF FINANCIAL INTELLIGENCE INFORMATION IN ANTI-MONEY LAUNDERING

ANNOTATION

The comprehensive research article thoroughly examines the legal regime of financial intelligence information within the system for anti-money laundering and the financing of terrorism (AML/CFT). It convincingly argues that this legal regime is complex because it directly intersects with banking and tax secrecy, personal data protection, information security, operational-search activity and criminal-procedural evidentiary rules. At the same time, its main organizational and preventive core remains

administrative-legal. The article clearly distinguishes between an initial suspicious transaction report, enriched financial intelligence information and a financial intelligence analytical product. The author logically concludes that an analytical product is not evidence in itself and may acquire evidentiary value only after independent verification by a competent authority through procedural forms prescribed by national law. The article proposes key legislative improvements: defining the three-level terminology model, regulating the entire information lifecycle, clarifying the legal status of analytical products and strengthening institutional oversight without disclosing protected information.

Keywords: financial intelligence, financial monitoring, administrative-legal regime, suspicious transaction report, enriched financial intelligence information, analytical product, competent authority, admissibility of evidence, information security, oversight.

Globalashgan moliya tizimida noqonuniy mablag'lar qisqa vaqt ichida bir yurisdiksiyadan boshqasiga o'tkaziladi, turli moliyaviy va nomoliyaviy vositalar orqali qatlamlashtiriladi hamda keyinchalik qonuniy iqtisodiy muomalaga qaytariladi. Bunday harakatchanlikka jinoyat sodir etilgandan keyingi protsessual choralar bilangina javob berish yetarli emas. JDL/TMQKning zamonaviy modeli moliyaviy oqimlarni oldindan kuzatish, shubhali bog'lanishlarni aniqlash va vakolatli organlarga asosli qaror qabul qilish uchun zarur tahliliy axborotni yetkazishga tayangan preventiv mexanizmni talab etadi. Moliyaviy razvedka bo'linmasi ana shu mexanizmning markaziy bo'g'inidir.

Ilmiy adabiyotlarda moliyaviy razvedka bo'linmalari ko'pincha ma'muriy, huquqni muhofaza qiluvchi, sud-prokuratura va aralash modellarga ajratiladi. Bu tasnif tashkiliy qiyoslash uchun foydali, biroq moliyaviy razvedka faoliyatining asosiy huquqiy mazmunini to'liq ochmaydi. Asosiy masala bo'linmaning qaysi idoraga mansubligida emas, katta hajmdagi cheklangan ma'lumotni qabul qilish, birlashtirish, tahlil qilish, saqlash va tarqatish vakolatlari qanday tartibga solinganidadir. Bir xil tashkiliy model doirasida ham axborotga kirish ko'lami, tahlilni boshlash mezonlari, tarqatish asoslari va nazorat shakllari farq qilishi mumkin.

FATFning 1, 2, 20, 21, 29 va 40-tavsiyalari moliyaviy razvedka bo'linmasini riskka asoslangan yondashuv, milliy hamkorlik, shubhali operatsiyalar bo'yicha xabar berish, xabar beruvchilarni himoya qilish, moliyaviy razvedka bo'linmasining yadro funksiyalari hamda xalqaro axborot almashinuvi bilan bog'liq yagona tizim ichida ko'radi [1]. Bu yondashuv moliyaviy razvedkani uchta texnik harakat yig'indisi emas, davlat vakolati va maxsus axborot tartibi tutashgan alohida boshqaruv faoliyati sifatida baholashga asos beradi.

O'zbekiston Respublikasining 2004-yil 26-avgustdagi "Jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga, terrorizmni moliyalashtirishga va ommaviy qirg'in qurolini tarqatishni moliyalashtirishga qarshi kurashish to'g'risida"gi 660-II-son Qonuni (keyingi o'rinlarda – 660-son Qonun) maxsus vakolatli davlat organining pul mablag'lari yoki boshqa mol-mulk bilan bog'liq operatsiyalar haqidagi ma'lumotni olishi, o'rganishi va vakolatli organlarga yuborishiga doir asosiy qoidalarni belgilaydi [2]. 2021-yilda tasdiqlangan Milliy tizimni rivojlantirish strategiyasida axborot almashinuvi va ma'lumotlarga ishlov berishning zamonaviy usullarini joriy etish ustuvor vazifa sifatida qayd etilgan [3]. Shunga qaramay, amaldagi tartib moliyaviy razvedka ma'lumotining turlari, huquqiy ahamiyati, foydalanish maqsadi, saqlash muddati va qayta tarqatish chegaralarini yagona konsepsiya asosida belgilamaydi.

Moliyaviy razvedka ma'lumotining huquqiy rejimi faqat ma'muriy huquq bilan tugamaydi: u bank siri, soliq siri, shaxsga doir ma'lumotlar, axborot xavfsizligi, tezkor-qidiruv faoliyati va jinoyat-protsessual isbotlash normalari bilan tutashadi. Shaxsga doir ma'lumotlar qonuniy maqsad va zarur himoya choralari talab qiladi [4]. Bank siri mijozga oid ma'lumotlarni olish va taqdim etishning alohida tartibini belgilaydi [5]. Soliq siri davlat organlari o'rtasidagi axborot almashinuvining fiskal chegarasini ko'rsatadi [6]. Kiberxavfsizlik talablari esa elektron tizimlarda ishlov beriladigan ma'lumot himoyasini kuchaytiradi [7]. Shunga qaramay, ushbu kompleks rejimning tashkiliy-preventiv yadrosi ma'muriy-

huquqiydir: ma'lumotni qabul qilish, boyitish, tahlil qilish va tarqatish sud muhokamasi yoki tergov harakati emas, maxsus vakolatli davlat organining boshqaruv faoliyatidir.

Moliyaviy razvedka ma'lumotini oddiy axborot bilan tenglashtirish uning huquqiy xususiyatini xira qiladi. Bu ma'lumot qonunda belgilangan majburiyat asosida xususiy sektor subyektlaridan davlat organiga kelib tushadi, keyin davlat va nodavlat axborot resurslari hisobiga boyitiladi. Algoritmik hamda ekspert tahlili natijasida dastlabki ma'lumotdan mazmunan farq qiladigan yangi mahsulot yaratiladi. U tekshiruv, tezkor-qidiruv, ma'muriy nazorat yoki protsessual qarorlar uchun yo'nalish berishi mumkin. Demak, moliyaviy razvedka ma'lumoti davlat boshqaruvi doirasida aniq maqsad uchun shakllantiriladigan va cheklangan tartibda muomalaga kiritiladigan maxsus ma'muriy axborotdir.

Ushbu axborotning huquqiy rejimini uch pog'onali modelda ko'rish maqsadga muvofiq. Birinchi pog'ona - shubhali operatsiya to'g'risidagi dastlabki xabar. U moliyaviy monitoring subyektining professional shubhasini bildiradi, ammo hali davlat organi tomonidan tekshirilgan yoki tasdiqlangan ma'lumot emas. Ikkinchi pog'ona - boyitilgan moliyaviy razvedka ma'lumoti. Bunda dastlabki xabar davlat reyestrlari, soliq, bojxona, migratsiya, huquqni muhofaza qiluvchi organlar, bank va ochiq manbalar ma'lumotlari bilan solishtiriladi. Uchinchi pog'ona - moliyaviy razvedka tahliliy mahsuloti. Bu tahlil natijasida shakllantiriladigan, muayyan xavf, aloqa, sxema yoki tendensiya haqida asoslangan xulosa beradigan maxsus axborot hujjatidir.

Bunday farqlash amaliy huquqiy natijaga ega. Dastlabki xabar shubhani bildiradi; boyitilgan ma'lumot shubhaning kontekstini kengaytiradi; tahliliy mahsulot esa vakolatli organ uchun tekshiruv yo'nalishini ko'rsatadi. Ularning barchasini bir xil maqomda baholash dastlabki shubhani tahliliy xulosa bilan, tahliliy xulosani esa dalil bilan tenglashtirish xavfini tug'diradi. Moliyaviy razvedka ma'lumotining maxsus rejimi aynan shu xatarni bartaraf etishga xizmat qiladi.

Moliyaviy razvedka bo'linmasining samarali ishlashi keng axborot manbalariga o'z vaqtida kirish, so'rovlarni asoslantirish, kelib tushgan ma'lumotni taqqoslash va uni tegishli organlarga tarqatish imkoniyatiga bog'liq. Egmont guruhi prinsiplarida FIUlar o'rtasida ma'lumot almashish tezkor, konstruktiv va xavfsiz bo'lishi, olingan ma'lumotdan esa faqat ruxsat etilgan maqsadda foydalanilishi kerakligi ko'rsatiladi [8]. Bunday talab milliy idoralararo almashinuv uchun ham muhim: keng kirish vakolati hech qachon cheksiz kirish degani emas.

Operativ tahlil operatsiyalar, shaxslar, hisobvaraqlar, aktivlar va transchegaraviy harakatlar o'rtasidagi bog'lanishlarni aniqlashga qaratiladi. U ma'lumotlarni jamlash bilan cheklanmaydi; tahlilchi gipoteza tuzadi, xavf omillarini solishtiradi va huquqiy ahamiyatga ega aloqalarni ajratadi. Yevropa Ittifoqining FIUlar hamkorligiga oid 2024-yilgi direktivasi bosqichma-bosqich implementatsiya qilinishi va asosiy qoidalari 2027-yil 10-iyuldan qo'llanishi bilan e'tiborga loyiqdir [9]. Bu tajriba milliy huquq uchun tayyor model emas, lekin axborot bosqichlarini aniq tartibga solish zarurligini ko'rsatadi.

Moliyaviy razvedka ma'lumoti - JDL/TMQK maqsadlarida maxsus vakolatli davlat organi tomonidan qonuniy manbalardan qabul qilingan, yig'ilgan, boyitilgan va tahlilga tayyorlangan, foydalanilishi cheklangan axborotlar majmuidir. Moliyaviy razvedka tahliliy mahsuloti esa operativ yoki strategik tahlil natijasida tuziladigan, muayyan xavf, aloqa, sxema yoxud tendensiya haqida asoslangan xulosalarni mujassam etgan maxsus axborot hujjatidir. Bu ikki tushuncha qonun darajasida ajratilmasa, axborotning keyingi huquqiy taqdiri idoraviy amaliyot ixtiyorida qoladi.

Moliyaviy razvedka tahliliy mahsuloti vakolatli organga tekshiruv yo'nalishini ko'rsatadi, biroq u o'z-o'zidan jinoyat-protsessual dalil maqomiga ega bo'lmaydi. Dalil maqomi faqat JPKda belgilangan manba va tartib asosida shakllanadi. Shu sababli tahliliy mahsulotdagi ma'lumotlar keyinchalik so'roq, hujjatlarni talab qilib olish, olib qo'yish, ko'zdan kechirish, ekspertiza tayinlash, raqamli dalilni ko'zdan kechirish yoki boshqa protsessual harakatlar orqali tekshirilganidan keyingina jinoyat ishi doirasida daliliy ahamiyat kasb etishi mumkin.

Oliy sud Plenumining dalillar maqbulligi haqidagi tushuntirishlarida jinoyat ishini yuritishda JPK talablariga, shu jumladan dalillarni to'plash, tekshirish va baholash tartibiga qat'iy rioya qilish lozimligi, qonun talablaridan chekinish esa dalilning maqbul emas deb topilishiga olib kelishi qayd etilgan [10].

Bu pozitsiya moliyaviy razvedka mahsulotiga ham taalluqli: mahsulotdagi ma'lumot muhim bo'lishi mumkin, ammo uning muhimligi protsessual shakl o'rnini bosa olmaydi.

Ushbu chegara moliyaviy razvedkaning preventiv qiymatini kamaytirmaydi. Aksincha, uning natijalarini qonuniy protsessual maydonga to'g'ri o'tkazishga xizmat qiladi. Agar tahliliy mahsulot dalil bilan avtomatik tenglashtirilsa, xususiy sektor tomonidan yuborilgan professional shubha davlat ayblovining bevosita asosiga aylanib qolishi mumkin. Bu esa preventiv monitoring va jinoyat-protsessual isbotlash o'rtasidagi zarur huquqiy masofani buzadi.

Ma'muriy-huquqiy rejimni umumiy taqiqlar majmui deb tushunish tor yondashuvdir. U muayyan boshqaruv maqsadiga erishish uchun vakolatlar, tartib-taomillar, cheklovlar, kafolatlar va javobgarlik choralari bir tizimga birlashtiradi. Moliyaviy razvedka ma'lumotining rejimi axborotni olish vakolati, unga ishlov berish tartibi, foydalanish va tarqatish chegaralari, maxfiylik kafolatlari, nazorat va javobgarlikdan tarkib topadi.

Axborotni olish vakolati mazkur rejimning boshlang'ich nuqtasidir. Maxsus vakolatli davlat organi operatsiyalar haqidagi xabarlarini qabul qilish bilan cheklanmay, tahlil uchun zarur qo'shimcha ma'lumotni so'rash imkoniga ham ega bo'lishi kerak. Biroq bu vakolat ma'lumotning JDL/TMQK maqsadiga bevosita aloqadorligi, so'ralayotgan hajmning zarurligi va maqsadga kamroq cheklovchi vosita orqali erishib bo'lmashligi bilan chegaralanishi lozim. Ushbu mezonlar normada aks etmasa, so'rovning asoslanganligi ma'muriy ixtiyorga haddan tashqari bog'lanib qoladi.

Axborotga ishlov berish alohida harakatlar yig'indisi emas, uzviy huquqiy jarayondir. U xabarni qabul qilish va ro'yxatga olishdan boshlanib, dastlabki sifat nazorati, ustuvorlikni belgilash, qo'shimcha ma'lumot yig'ish, operativ yoki strategik tahlil, tarqatish to'g'risida qaror qabul qilish, saqlash, arxivlash yoxud yo'q qilish bilan davom etadi. Har bir bosqichda mas'ul shaxs, muddat, kirish darajasi va elektron audit izi qayd etilishi zarur. Bunday tartib axborot xavfsizligini ta'minlash bilan birga, qarorning qonuniyligini keyinchalik tekshirish imkonini ham yaratadi.

Foydalanish va tarqatish chegaralari oldindan aniq bo'lishi kerak. Muayyan maqsadda yig'ilgan moliyaviy razvedka ma'lumotini boshqa, cheklanmagan maqsadlarda ishlatish mumkin emas. Maqsadlilik prinsipi qaysi organ ma'lumotdan qaysi vakolat doirasida va qanday vazifa uchun foydalanishini belgilaydi. Egmont guruhining operatsion yo'riqnomasida FIUlar axborotni o'z tashabbusi bilan yoki so'rov asosida almashishi, ammo olingan ma'lumotni keyingi tarqatish va undan foydalanish dastlabki ruxsat hamda maxfiylik shartlariga bo'ysunishi kerakligi ko'rsatiladi [11].

Maxfiylikni ma'lumotni uchinchi shaxsga oshkor qilmaslik bilangina cheklab bo'lmaydi. U kirishni xizmat vazifasiga qarab chegaralash, zarur bo'lgan eng kam ma'lumot prinsipini qo'llash, xodimlar harakatini qayd etish, nusxa olish va tashqi muhitga chiqarishni nazorat qilish, kiberxavfsizlik hamda xizmat tugaganidan keyin ham sir saqlash majburiyatini qamrab oladi. Xabar bergan tashkilotni himoya qilish muhim, ammo ichki tartib xabar taalluqli bo'lgan shaxsning qonuniy manfaatlarini ham bilvosita himoya qilishi kerak.

Operativ mustaqillik nazoratsizlik degani emas. Maxsus vakolat qanchalik keng bo'lsa, uni qo'llash shunchalik puxta hujjatlashtirilishi va tekshirilishi kerak. Ichki nazorat noqonuniy kirish, asossiz so'rov, maqsaddan tashqari foydalanish, tarqatish tartibini buzish va saqlash muddatlariga rioya etmaslik holatlarini qamrab olishi zarur. Tashqi nazorat esa maxfiy ma'lumot mazmunini oshkor qilmagan holda qonuniylik, axborot xavfsizligi va vakolatlar mutanosibligini baholashi lozim.

O'zbekistonning milliy modeli markazlashgan maxsus vakolatli davlat organi, idoralararo muvofiqlashtirish va sohaviy ichki nazoratning o'zaro aloqasiga tayangan. Qonun moliyaviy monitoring subyektlarining ma'lumot taqdim etish majburiyatini, maxsus vakolatli davlat organining vazifalarini va axborot almashinuvi asoslarini belgilaydi. Idoralararo komissiya tavakkalchiliklarni baholash, davlat siyosatini takomillashtirish, xalqaro standartlarni milliy tizimga joriy etish va huquqni qo'llash amaliyotini kuzatib borish vazifalarini bajaradi [12]. Bu normalar institutsional tizim mavjudligini ko'rsatadi, biroq moliyaviy razvedka ma'lumotining ichki huquqiy tabaqalanishini to'liq ta'minlamaydi.

Maxsus vakolatli davlat organining institutsional maqomi ham aniqlik talab qiladi. O'zbekiston modelida ushbu funksiya Bosh prokuratura tizimi bilan bog'langan holda amalga oshiriladi; Bosh prokuratura rasmiy axborotida uning tizimida Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti mavjudligi ko'rsatiladi [13]. Bunday joylashuv huquqni muhofaza qiluvchi institutsional muhit bilan izohlanadi, ammo moliyaviy razvedka funksiyasini tergov yoki ayblov funksiyasi bilan aynanlashtirmaydi. Operativ mustaqillik tashkiliy bo'ysunuvdan to'liq ajralish emas, ma'lumotni qabul qilish, tahlil qilish, qo'shimcha ma'lumot so'rash va tarqatish bo'yicha funksional qarorga noqonuniy aralashuvdan himoyalanişdir.

Tushunchalar tizimida aniqlik yetishmasligi amaliy xatarga aylanadi. Qonunchilikda operatsiya haqidagi xabar, tahliliy ma'lumot, material va axborot atamaları uchraydi, ammo ularning o'zaro nisbati va huquqiy oqibatlari aniq ajratilmagan. Natijada ma'lumot qaysi bosqichda davlat organining tahliliy mahsulotiga aylanishi, uning ishonchlilik darajasi qanday ifodalanishi va qabul qiluvchi organ undan qay tarzda foydalanishi idoraviy amaliyotga bog'lanib qoladi.

Tartib-taomillarning tarqoq holda belgilanishi ham shunga yaqin muammoni keltirib chiqaradi. Ma'lumotni qabul qilish, qo'shimcha axborot talab etish, tahlil qilish va tarqatish vakolatlari mavjud, biroq ular yagona ma'muriy jarayon sifatida tartibga solinmagan. Tahlilni boshlash mezonlari, ustuvorlikni belgilash, natijani tasdiqlash, tarqatish qarorini qayd etish va mahsulotni qayta ko'rib chiqishning umumiy qoidalari qonunda aks etishi kerak. Texnik tafsilotlarni idoraviy hujjatlarda belgilash mumkin, lekin asosiy bosqichlar va kafolatlarni to'liq idoraviy tartibga topshirish asosli emas.

Ma'lumotning keyingi taqdiri ham yetarlicha aniqlashtirilmagan. Saqlash muddati, uni uzaytirish asoslari, dolzarblikni qayta baholash, noto'g'ri ma'lumotni tuzatish, takroriy xabarlarini birlashtirish va maqsad yo'qolganda ma'lumotni yo'q qilish mezonlari huquqiy rejimning ajralmas qismidir. Axborotni cheksiz saqlash tahlil sifatini o'z-o'zidan oshirmaydi. Aksincha, eskirgan va kontekstdan uzilgan ma'lumot noto'g'ri xulosalar ehtimolini ko'paytiradi.

Empirik asos masalasida ehtiyotkorlik talab qilinadi. Ochiq manbalarda shubhali operatsiyalar to'g'risidagi xabarlarining tahliliy mahsulotga aylanish darajasi, o'rtacha tahlil muddati, vakolatli organlarga tarqatilgan mahsulotlar soni va keyingi natijadorlik ko'rsatkichlari tizimli ravishda e'lon qilinmaydi. Shu sababli maqolada taxminiy raqamlar keltirilmaydi. Biroq agregatsiyalangan va maxfiy mazmunni oshkor qilmaydigan ochiq ko'rsatkichlarning yo'qligi moliyaviy razvedka samaradorligini baholashni qiyinlashtiradi. Kelgusida yillik ochiq hisobotlarda kelib tushgan xabarlar soni, tahlil qilingan xabarlar ulushi, tarqatilgan tahliliy mahsulotlar soni, o'rtacha tahlil muddati va ularning vakolatli organlar faoliyatidagi natijadorligi umumlashtirilgan holda e'lon qilinishi maqsadga muvofiq.

FATF standartlari moliyaviy razvedka bo'linmasi uchun yagona tashkiliy modelni majburan belgilamaydi. U ma'muriy, huquqni muhofaza qiluvchi, sud yoki boshqa tizim doirasida tashkil etilishi mumkin. Hal qiluvchi talab asosiy funksiyalarni samarali va mustaqil bajarish imkoniyatidir. Shu bois xorijiy tajribani baholashda "qaysi model afzal?" degan savoldan ko'ra, "tashkiliy modeldan qat'i nazar, qaysi huquqiy kafolatlar zarur?" degan savol ilmiy jihatdan mazmunliroqdir.

Moliyaviy razvedka bo'linmalari o'rtasida axborotni tezkor va samarali almashish, keng axborot manbalariga kirish, olingan ma'lumotni himoya qilish hamda undan ruxsat etilgan maqsadda foydalanish zamonaviy hamkorlikning asosiy shartlaridir. FATFning axborot almashinuvi standartlari milliy va xalqaro darajadagi hamkorlikda maxfiylik, maqsadlilik va ruxsat doirasiga rioya etishni talab qiladi [14]. Bu talablar milliy idoralararo almashinuv uchun ham ahamiyatli: ma'lumotdan faqat xizmat zarurati doirasida foydalanish, keyingi tarqatish uchun oldindan rozilik olish va barcha ishtirokchilar uchun teng axborot xavfsizligi standartlarini belgilash mumkin.

Yevropa Ittifoqining 2024-yilda qabul qilingan AML paketi sanalar nuqtayi nazaridan aniq talqin qilinishi lozim. AMLni tashkil etuvchi Regulation (EU) 2024/1620 2024-yil 31-mayda qabul qilingan, 2024-yil 26-iyunda kuchga kirgan va asosiy qoidalari 2025-yil 1-iyuldan qo'llanishi belgilangan [15]. Regulation (EU) 2024/1624 esa majburiyat yuklangan subyektlarning mijozni tekshirish, ma'lumot yig'ish va ichki nazorat choralari bo'yicha yagona qoidalarni belgilaydi; u umumiy tartibda 2027-yil 10-iyuldan,

ayrim subyektlar bo'yicha 2029-yil 10-iyuldan qo'llanishi nazarda tutilgan [16]. Qabul qilingan hujjatni darhol to'liq ishlayotgan model sifatida talqin qilish ilmiy aniqlikka putur yetkazadi.

Xorijiy standartlar moliyaviy razvedka samaradorligini kelib tushgan xabarlar yoki yuborilgan mahsulotlar soni bilangina o'lchash noto'g'ri ekanini ko'rsatadi. FATF metodologiyasidagi 6-Bevosita natija moliyaviy razvedka va boshqa tegishli ma'lumotlardan vakolatli organlar JDL/TMQK hamda predikat jinoyatlarni tergov qilishda qay darajada foydalanayotganini baholaydi [17]. Demak, tahliliy mahsulotning dolzarbligi, aniqligi, o'z vaqtida yetkazilishi va amaliy qarorga aylanish qobiliyati asosiy sifat mezonlari bo'lishi kerak.

Milliy tizimda "axborot qancha ko'p bo'lsa, samaradorlik shuncha yuqori bo'ladi" degan qarashdan voz kechish lozim. Sifatsiz, takroriy yoki kontekstsiz xabarlar tahliliy resursni band etadi va haqiqiy xavf belgilarini ko'rishni qiyinlashtiradi. Riskka asoslangan nazorat resurslarni yuqori xavfli holatlarga yo'naltirish, past xavfli vaziyatlarda esa mutanosib choralarni qo'llashni talab qiladi [18]. Milliy xavflarni baholash metodologiyasi ham xavflarni aniqlash, tahlil qilish va ustuvorlashtirishni resurslarni taqsimlashning boshlang'ich nuqtasi deb belgilaydi [19].

Doktrinal adabiyot ham shunga yaqin xulosaga olib keladi. M. Levi va P. Reuter jinoiy daromadlarga qarshi moliyaviy nazorat tizimi global, institutsional va axborotga tayanadigan tus olganini ko'rsatadi [20]. B. Unger va F. van Waarden qoidaga asoslangan yondashuv ko'p, lekin kam qiymatli xabarlar oqimini keltirib chiqarishi, riskka asoslangan yondashuv esa ma'lumot sifatini oshirish imkonini berishini asoslaydi [21]. E. Takats ortiqcha xabar berish huquqini qo'llovchi organlar uchun axborot qiymatini pasaytirishini ko'rsatgan [22]. Bu qarashlar miqdoriy ko'rsatkich emas, tahliliy sifat va keyingi huquqiy natija ustuvor bo'lishi kerakligini tasdiqlaydi.

Aniqlangan kamchiliklar Qonunni shunchaki yangi vakolatlar bilan to'ldirish yetarli emasligini ko'rsatadi. Masala moliyaviy razvedka ma'lumotining huquqiy rejimini qonun darajasida yaxlit tartibga solishdadir. Shu nuqtayi nazardan, to'rtta asosiy yo'nalish ustuvor deb hisoblanadi.

Birinchi taklif – Qonunning asosiy tushunchalari qatoriga "shubhali operatsiya to'g'risidagi dastlabki xabar", "boyitilgan moliyaviy razvedka ma'lumoti" va "moliyaviy razvedka tahliliy mahsuloti" atamalarini kiritish. Birinchi tushuncha moliyaviy monitoring subyekti bildirgan professional shubhani, ikkinchisi qo'shimcha manbalar bilan to'ldirilgan axborot majmuini, uchinchi esa tahlil natijasida yaratiladigan maxsus axborot hujjatini anglatishi kerak. Bunday yechim dastlabki xabarni tekshirilgan ma'lumot yoki dalil bilan asossiz tenglashtirishning oldini oladi.

Ikkinchi taklif – moliyaviy razvedka ma'lumotiga ishlov berishning to'liq siklini qonun darajasida belgilash. Bu sikl qabul qilish, ro'yxatga olish, dastlabki tekshirish, boyitish, operativ yoki strategik tahlil, tarqatish, saqlash, tuzatish va yo'q qilish bosqichlarini qamrab olishi kerak. Texnik tartib idoraviy hujjatlarda ochilishi mumkin, ammo har bir bosqichning maqsadi, asosiy mezonlari, mas'ul shaxslari va huquqiy kafolatlari qonunda ifodalanishi shart.

Uchinchi taklif - tarqatiladigan tahliliy mahsulotning maqomini va undan foydalanish chegaralarini aniq belgilash. Qonunda uning vakolatli organ mustaqil tekshirishi zarur bo'lgan maxsus tahliliy axborot ekani, o'z-o'zidan huquqbuzarlik faktini tasdiqlamasligi va protsessual dalilning o'rnini bosa olmasligi qayd etilishi lozim. Shu bilan birga, mahsulotni tarqatish qarorida qabul qiluvchi organ, yuborish maqsadi, qisqacha asos, maxfiylik darajasi, qayta tarqatish sharti va foydalanish cheklolari ko'rsatilishi kerak.

To'rtinchi taklif – maxfiylikka zarar yetkazmagan holda nazorat va hisobdorlik mexanizmlarini kuchaytirish. Maxsus vakolatli davlat organida axborotga kirish jurnali, noodatiy so'rovlarni avtomatik aniqlash, manfaatlar to'qnashuvini ma'lum qilish, xizmat tekshiruvini boshlash mezonlari hamda ruxsatsiz kirish, noqonuniy nusxa olish yoki oshkor qilish uchun ma'muriy javobgarlik aniq belgilanishi zarur. Idoralararo komissiya esa maxfiy ma'lumot mazmuniga aralashmagan holda xabarlar sifati, tahlil muddati, tarqatish natijadorligi va axborot xavfsizligi bo'yicha umumlashtirilgan monitoring yuritishi mumkin. Bunday agregatsiyalangan ochiq hisobot shaxsga oid ma'lumotlarni oshkor qilmaydi, ammo tizim samaradorligini baholash uchun zarur empirik asos yaratadi.

Taklif etilayotgan yondashuv maxsus vakolatli davlat organining operativ imkoniyatlarini cheklashni ko'zlamaydi. Aksincha, uning qarorlarini huquqiy jihatdan barqaror, asosli va tekshiriladigan qilishga qaratilgan. Axborot rejimining aniqligi xususiy sektor uchun ham muhim: xabar yuborgan subyekt ma'lumot qaysi maqsadda va qanday kafolatlar asosida ishlatilishini bilishi, shu bilan birga shubhali operatsiya to'g'risidagi xabar sirini qat'iy saqlashi kerak.

Moliyaviy razvedka bo'linmasining JDL/TMQK milliy tizimidagi o'rni faqat uning qaysi idoraga mansubligi bilan belgilanmaydi. Uning haqiqiy qiymati turli manbalardan kelgan katta hajmdagi ma'lumotni qonuniy, maqsadli va tezkor tahliliy mahsulotga aylantirish qobiliyatida namoyon bo'ladi. Shuning uchun moliyaviy razvedka institutini rivojlantirishda yangi vakolatlar sonini ko'paytirishdan ko'ra, axborot vakolatlarining huquqiy chegaralarini aniq belgilash muhimroqdir.

Tadqiqot dastlabki shubhali operatsiya xabari, boyitilgan moliyaviy razvedka ma'lumoti va tarqatiladigan tahliliy mahsulot bir xil huquqiy maqomga ega emasligini ko'rsatdi. Tahliliy mahsulot maxsus ma'muriy-tahliliy axborot bo'lib, uni vakolatli organ mustaqil tekshirishi va tegishli protsessual shaklga o'tkazishi kerak. Uni dalil bilan avtomatik tenglashtirish preventiv monitoring bilan jinoyat-protsessual isbotlash o'rtasidagi huquqiy chegarani buzadi.

Moliyaviy razvedka ma'lumotining huquqiy rejimi kompleks bo'lib, bank siri, soliq siri, shaxsga doir ma'lumotlar, axborot xavfsizligi, tezkor-qidiruv faoliyati va jinoyat-protsessual dalillar bilan tutashadi. Biroq ushbu rejimning tashkiliy va preventiv yadrosi ma'muriy-huquqiy tabiatga ega. Qonuniylik, maqsadlilik, zarurlik, mutanosiblik, maxfiylik va tekshiriluvchanlik ushbu rejimning tayanch tamoyillari bo'lishi kerak.

Shu asosda Qonunda uch pog'onali tushunchalar modelini belgilash, ma'lumotga ishlov berishning to'liq siklini mustahkamlash, tarqatiladigan mahsulot maqomini aniqlashtirish, shuningdek nazorat va hisobdorlik mexanizmlarini kuchaytirish taklif qilindi. Bunday choralar moliyaviy razvedkaning tezkor samaradorligi bilan ma'muriy qonuniylik va axborot huquqlarini himoya qilish o'rtasidagi zarur muvozanatni ta'minlaydi.

IQTIBOSLAR/CHOCKI/REFERENCES:

1. Financial Action Task Force. The FATF Recommendations. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Fatf-recommendations.html>
2. O'zbekiston Respublikasining 2004-yil 26-avgustdagi "Jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga, terrorizmni moliyalashtirishga va ommaviy qirg'in qurolini tarqatishni moliyalashtirishga qarshi kurashish to'g'risida"gi 660-II-son Qonuni. URL: <https://lex.uz/uz/docs/-283717>
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 28-iyundagi PF-6252-son "O'zbekiston Respublikasining jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga, terrorizmni moliyalashtirishga va ommaviy qirg'in qurolini tarqatishni moliyalashtirishga qarshi kurashish milliy tizimini rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni. URL: <https://lex.uz/docs/-5482727>
4. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-iyuldagi "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi O'RQ-547-son Qonuni. URL: <https://lex.uz/docs/-4396419>
5. O'zbekiston Respublikasining 2003-yil 30-avgustdagi "Bank siri to'g'risida"gi 530-II-son Qonuni. URL: <https://lex.uz/docs/41760>
6. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. URL: <https://lex.uz/docs/-4674902>
7. O'zbekiston Respublikasining 2022-yil 15-apreldagi "Kiberxavfsizlik to'g'risida"gi O'RQ-764-son Qonuni. URL: <https://lex.uz/uz/docs/-5960604>
8. Egmont Group of Financial Intelligence Units. Principles for Information Exchange Between Financial Intelligence Units for Money Laundering and Terrorism Financing Cases. April 2023. URL: https://egmontgroup.org/wp-content/uploads/2022/07/2.-Principles-Information-Exchange-With-Glossary_April2023.pdf
9. Directive (EU) 2024/1640 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2024 on the mechanisms to be put in place by the Member States for the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1640/oj/eng>

10. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 2018-yil 24-avgustdagi 24-son "Dalillar maqbulligiga oid jinoyat-protsessual qonuni normalarini qo'llashning ayrim masalalari to'g'risida"gi qarori. URL: <https://lex.uz/docs/3895986>
11. Egmont Group of Financial Intelligence Units. Operational Guidance for FIU Activities and the Exchange of Information. URL: https://egmontgroup.org/wp-content/uploads/2021/09/Egmont_Group_of_Financial_Intelligence_Units_Operational_Guidance_for_FIU_Activities_and_the_Exchange_of_Information.pdf
12. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 20-sentabrdaqi PQ-3947-son "Jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga, terrorizmni moliyalashtirishga va ommaviy qirg'in qurolini tarqatishni moliyalashtirishga qarshi kurash bo'yicha idoralararo komissiyani tashkil etish to'g'risida"gi qarori. URL: <https://lex.uz/docs/-3912609>
13. O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi rasmiy veb-sayti. O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti haqida ma'lumot. URL: <https://www.prokuratura.uz/>.
14. Financial Action Task Force. Consolidated FATF Standards on Information Sharing. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Consolidated-fatf-standards-information-sharing.html>
15. Regulation (EU) 2024/1620 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2024 establishing the Authority for Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1620/oj/eng>
16. Regulation (EU) 2024/1624 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2024 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1624/oj/eng>
17. Financial Action Task Force. Methodology for Assessing Technical Compliance with the FATF Recommendations and the Effectiveness of AML/CFT/CPF Systems. Updated December 2025. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Mutualevaluations/Fatf-methodology.html>
18. Financial Action Task Force. Guidance on Risk-Based Supervision. Paris, 2021. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Guidance-rba-supervision.html>
19. Financial Action Task Force. Money Laundering National Risk Assessment Guidance. Paris, 2024. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Methodsandtrends/Money-laundering-national-risk-assessment-guidance.html>
20. Levi M., Reuter P. Money Laundering // Crime and Justice. 2006. Vol. 34. P. 289-375. URL: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/money-laundering-crime-and-justice-review-researchvolume-34-p-289>
21. Unger B., van Waarden F. How to Dodge Drowning in Data? Rule- and Risk-Based Anti-Money Laundering Policies Compared. Utrecht University, 2013. URL: <https://research-portal.uu.nl/en/publications/how-to-dodge-drowning-in-data-rule-and-risk-based-anti-money-laun>
22. Takats E. A Theory of "Crying Wolf": The Economics of Money Laundering Enforcement. IMF Working Paper WP/07/81. 2007. URL: <https://www.imf.org/en/publications/wp/issues/2016/12/31/a-theory-of-crying-wolf-the-economics-of-money-laundering-enforcement-20623>

YURIST AXBOROTNOMASI
4-SON

ВЕСТНИК ЮРИСТА
НОМЕР 4

LAWYER HERALD
ISSUE 4

ISSN 2181-9416
DOI JURNAL: 10.34920/2181-9416/2026/4
2026-YIL